

ע"י הנשיאים, כאשר יהיו בחבור אחד" (26) והוא מוצא ששנים עשר נשיאים הם כנגד י"ב מזלות (27). "והם כמו דבר שהוא עגול שאין לדבר שהוא עגול התחלה כלל"; ובקשר עם זה נכנס המהר"ל לבקרת תקנתה של קהלת פרג: "ושמעתי כי זה קשיא על הנוהגים כי אחד מן הראשים שהוא הראש קורין אותו פרימוס כלומר שהוא יותר עיקר", והמהר"ל מוסיף ומעיר על זה: "והוא מנהג הגויים" (28) כי זה אינה רוצה התורה האמיתית שכל דרכיה דרכי-שלום" (29). וכך הולך המהר"ל ומרבה לספר בשבח השלום עד שהוא מגיע לאותו פסוק, שממנו התחיל את דרשתו, ל"אגודת אזור" שממנו עובר לאגודת אחרת, לאגודת הלולב ול"ארבע המינים" המייצגים את ארבע מיני הטפוסים שיש בישראל שהקב"ה אומר על כלם "יוקשרו כלם באגודה אחת והם מכפרין אלו על אלו" וע"י דבר זה יזכו למשיח "שידיו נעשים לאגוד אחד ע"י מלך אחד ובאותה שעה הש"י מתעלה" (30), וכך אנו שבים לראשית הדרוש "כל פעל ה' למעגהו".

כל אותן הדברים שהיה בהם משום הטפת מוסר לראשי-קהלת פרג על הריב ועל המחלוקת שביניהם ועל הרחקת ברכת השלום ע"י חוסר החבור שבין הנשיאים היו מכוונים גם כלפי העבר, כלפי מה שנעשה לר' יצחק חיות וגם כלפי העתיד... אמנם גם עכשו אין המהר"ל מקבל את משרת האב"ד בפרג. אפיו העדין והאצילי וגם יחסי-המשפחה לא הרשו לו לשבת על כסא-הרבנות הזו שגרשה את גיסו. למעשה היה אמנם המהר"ל רבה של פרג. בכך היו רואים אותו בני-קהלת פרג עצמה וכאל זה היו פונים אליו מכל הארצות. ע"ז מרמזת במטבן ידוע גם אותה הדרשה בשבת הגדול שהיא, כידוע, מחובתו וזכותו של ה"מרא דאתרא", אולם להלכה שב המהר"ל ל"בית המדרש הגדול" שלו בתור אדם פרטי ונפנה לתורתו ולחכמתו, בלי לסכסך כלשהי את עניני-הרבנות הפרגית. משקיע היא את עצמו בעבודתו הספרותית ומעלה לנו את האוצרות הגנוזות בגנוי נשמתו.

ז. המהר"ל בתור מקובל

באותה שנה (1) הוציא המהר"ל כאן בפרג את ספרו "דרך החיים" (2) וזהו פירוש ארוך על כל מסכת אבות, בחקירות עמקות רבות ונשגבות אשר בית ה' עולים — הפליא לעשות בחכמה תבונה ודעת" (3). בספרו זה מופיע המהר"ל כחוקר אלהי השם לו דרך מיוחדת בהשגת האלותות, והיא באבני-בנין הפלוסופיה בניה (4), ויסודה וראשה בשרשי הקבלה ושמי-מעלותיה. אמנם מתגלה הוא לפנינו בספרו זה גם כחכם המוסר וכחוקר מעמיק בחקר נפש הפרט והכלל, היחיד והצבור והוא מפליא אותנו גם כאן בהערותיו והסתוריות העמוקות (5), אבל בעיקר

(26) שם, י"ח, ו"כח" שבכרכת כהנים, אושרת דושה קדמונית, מכוונת לכיה פעמים "שלום" שבחומש. עיין א. אפמוביצר בכפר היוכל לד"ר לגרא, תל-אביב הרצ"ד עמ' 51. (27) כלומר, שבחוכה תלוי בהם מולו של ישראל. (28) כידוע נקרא הכומר הראשון כסרינה, פרימס. עיין פרק הקודם הערה 64, (29) שם י"ח, ב. (30) שם, בסוף.

(1) שנת שט"ז. (2) בדברי הכתוב: "ודרך חיים תיכחות טוסרי" (משלי, ו', כ"ח). (3) בדברי הסו"ל שנית את "מגילת יוחסין" של פערעליש, המוצא כנראה ב"דרך החיים" ספיכות לשיפת החכ"ד. (4) ע"י לעיל עמ' 8, הערה 16, מה שהבאנו בשם רבנו נהרא"י הכהן קוק ז"ל. (5) עיין ביחוד "דרך החיים" ס"א, מ"א.

חשוב לנו הספר „דרך החיים“ בשל מה שהפליא בו המחבר לעשות „בחכמה תבונה ודעת“, שבו מברר לנו המהר"ל את דעותיו ואת השקפותיו בהבדילו בפירוש בין הפלוסופיה והקבלה, שהן, לפי דעתו, שני עולמות מיוחדים ובנקטו עמדת האחרונה⁽⁶⁾. כאן הוא יוצא במלחמה גלויה נגד בעלי „התארים השליליים“ שלפניו, ובבקרת קשה נגד בן תקופתו וגילו. ר' אליעזר אשכנזי, על שמכנים צמצום פלוסופי ב„ידיעת השם“⁽⁷⁾, ובתוכחה מסותרת, בלי להזכיר את שם המחבר וספרו⁽⁸⁾, יוצא המהר"ל כאן נגד הרמ"א ומשפטו בדבר יחס הקבלה והפלוסופיה, הקובע ש„חכמת הקבלה היא חכמת הפלוסופיה רק שבשתי לשונות ידברו“⁽⁹⁾, ועל זה מעיר המהר"ל: „...כאשר ידע ויבין הדברים, אז ידע שהם רחוקים זה מזה בתכלית הרחוק“⁽¹⁰⁾, והוא הולך ובונה בשמים מעליותיו „על דברי ספר הזהר ועל הספרים הנכבדים אשר חברו בעלי הקבלה“⁽¹¹⁾.

וכאן המקום לבאר טעות אחת יסודית שטעה אחד מחכמי ישראל בספרי-המהר"ל, בהשקפתו ושיטתו, והוא הרב ר' שלמה יהודה רפפורט (שי"ר), שישב על כסאו של המהר"ל בתור אבד"ק פרג, בהעריכו את המהר"ל, כיתב בדרך חקירתו, שמה שנוגע ליחסו של המהר"ל אל הקבלה מוכיחים הדברים, שלא „עסק בה מעולם“⁽¹²⁾.

וקשה לומר שלא יבין שי"ר ברברי המהר"ל מה שכל קורא נבון מבין בהם, אין זאת, אלא שלא קרא, כנראה, בהם הרבה, כי אלמלי היה קורא בספרי המהר"ל קריאה ראיה לשמה, היה מוצא במ מלבד עמדה חיובית ל„חכמת האומות“, ומלבד „מה שהאריך, להראות כי מותר וגם ראוי ונכון לאיש הישראלי, ללמוד חכמת תכונת הכוכבים ושאר חכמות“⁽¹³⁾ — גם „אלה דברי סתר ורמז“ שלפי דעתו „אין מקום אשר יורה (המהר"ל) גם ברמז על איזה סעיף“ מהם. מרא דאברהם! איך אפשר לכתוב דברים כאלה? איך אפשר להוציא משפט על אדם גדול כהמהר"ל מפרג מתוך דפדוף כלאחר-יד ב„קונטרס אחד מספריו“? ⁽¹⁴⁾.

גם הלום המהר"ל מפרג של המאה הדי' (לאלף החמישי) הוא בן-גורלו של המהר"ל מפרג ממאת הג'. גם על ר' יו"ט ליפמן ממהלהויזן הוציאו חכמים גדולים וכן רבים משפט מעוקל דומה⁽¹⁵⁾ — אין זאת אלא שמה שאמרו „אין אדם רואה אלא מהרואי לבור“, אף חכמים ומלומדים בכלל הוזה. עכ"פ בלי משפט קדום חזק אי-אפשר היה שלא לראות, ולא לשמוע, ולא להרגיש את הקול ואת המראה של אותו זרם המסתורין ושפע חכמת הנסתר ההולך וזורם ומקיף ושופע ומחלחל ומפעפע מכל דברי המהר"ל ואף מדבריו אלה שנאמרו לכאורה, ב„חכמה ובשקול הדעת המתקבל ללב גלוי ומבין“⁽¹⁶⁾; ותא חזי עד כמה אין בדברי המהר"ל „מקום אשר יורה גם ברמז על איזה סעיף מדברי סתר ורמז“, — אלו רצינו להביא גם את „רמזים“ ל„דברי התורה“; כגון: „וזה מסתרי התורה“ וזה „ידוע לנבונים“, או „למביני-מדע“, או לחכמי-אמת וכדומה יכולים היינו לחבר ספר שלם „רמזי-מהר"ל“⁽¹⁷⁾; אולם נסתפק כאן רק בדברים אחדים מאותן „דברי חכמה“ שנאמרו בספרי-המהר"ל לא ב„רמז“ אלא בפירוש, והם דברי קבלה לכל לב גלוי ומבין.

(6) עיין שם, דף קטו, 6* בספרו מעשי ה', מעשי אבות, פכ"א. (7) „תורת העולח“ גרסס בפראג, ש"ל (1570). (8) שם, ח"ג, פ"ד, 9 דה"ח, קט"ו; בין המקובלים שלפני המהר"ל חבליים ביתור את חננוד חזק שבין העיון השכלי. וחכמת האמת ר' שם טוב כן שם טוב בעל ספר „אמונות“, עיין שלום J. E. (עמ' 638, 10 דה"ח, שם, 11) עיין בסכתבו בסכא לגלעד, עמ' נ"א-נ"ב. (12) שם, שם, (13) מלשוננו של שי"ר, שם, 14) עיין קויפמן, 37, 15) לשוננו של שי"ר, שם, 15) בדרוש אחד לשי"ר, סניתי „רמזים“ כאלה יותר מסוי.

ונתחיל מן האבות :

כל אחד מג' האבות, אימר המהר"ל, זכה לדבר מיוחד ולמעלה מיוחדת...
 „אברהם — מדת חסד, ויצחק — מדת הדין, ויעקב באמצע“⁽¹⁶⁾...

„ואלו ד' מלכים היו כחות חיצוניות לפיכך הם ד' כנגד ד' צדיק... מתנגדים
 אל דבר שהוא עקר ואינו צד, והוא — אברהם“⁽¹⁷⁾.

ואשר לחמשת המלכים אומר :

„...שהחמשה הם מענין האחדות, בעבור החמישי, שהוא באמצע המאחד הארבעה;
 ואם תבין דברים אלו, תבין כמה וכמה דברים נסתרים,
 כי החמשה מלכים מצד אחד, כמו שארבעה מלכים מצד אחד... ואי אפשר לפרש רק תרע,
 כי אלו חמשה מלכים היו עובדים את ארבעה, וכמו שהיד הימין גובר על שמאל, כך היו
 אלה וחמשה“⁽¹⁸⁾...

„כל אחד כפי מדתו שהיה דבק בה בנה מזבחית... כי יצחק שמדתו מדת הדין
 והדין כמו נקודה שאין לו נטיה כלל... לכך יצחק בנה מזבח אחד“⁽¹⁹⁾.

ומדבר זה יש לך לדעת כי ההולדה נמשך מן מדת הדין“⁽²⁰⁾.

וכאשר תבין דברי חכמה, תבין כמה גדולים דברי חכמים, והוא
 סוד נסתר שיש בשם איש י' ובאשה ה' ובהתחברות יש כאן שם; ומזה תראה
 כי התחברות באחדות גמור יש בהם מעלת קדושה אלהית... ע"י אחדות הזיוג שהיא
 מעלה אלהית ימשך הכסף והזהב, כמו שימשך הכסף אחר היונה“⁽²¹⁾. —

„ודע כי מעלת יעקב מעלה נפרדת ומיוחדת מאד ידוע לחכמים ולמשכילים בחכמה
 שהיה קדוש ונבדל מכל עניני העולם... ודבר זה ידוע למשכילים בענין יעקב; ודבר
 זה שהוא קדוש ונבדל הוא דבר שלא יתחלק והוא מאחד כאשר ידוע לחכמים...“⁽²²⁾.
 „כי יעקב היה הברית התיכון והוא מחזיק את הכל... שהיא מאחד כל ישראל, כאשר התבאר,
 שנעשו האבנים אחת תחת ראשו“⁽²³⁾; ובניו „הם הקרשים והם היו מ"ח, ד' פעמים י"ב, ד'
 קרשים נגד שבט אחד...“⁽²⁴⁾.

ומדברים אלו כבשונו של עולם, איך היו יוצאים מן יעקב שהוא אחד י"ב שבטים,
 ענפים...“⁽²⁵⁾; וי"ב שבטים יהיה מספר שלהם י"ב מפני שכל דבר אחד נעשים ממנו י"ב
 גבולות...“⁽²⁶⁾; (י"ב גבולי אלכסון י"ב צרופי הויה).

„וזה שירד בנימין אל הים, שהוא קרוב אל הים והיה משתוקק לשם, שנראה
 שיש לו כח מערב, והשכינה במערב... ויהודה היה רוצה ללכת שם תחילה, וזה
 למלכות“ — ⁽²⁷⁾.

ומברכת תהום רובצת תחת ⁽²⁸⁾ — וברכה זאת מורה על הנצחי, שאין אבדון לזרע
 יעקב והפסד אין להם, שהם דבקים במקור הברכה, שאינה פוסקת לעולם...“⁽²⁹⁾.

(16) גבורות, ס"ט; ועיין שם, פכ"ז, (17) שם, פ"ו, (18) שם, (19) שם, פס"ט, (20) שם, פל"ג;
 ועיין ב„האשכול“ לר"ל טיחלהויוצא, הוצאת קויפמן, ה', 9: „כי אם ימשך אחר החסד לא יוליד...“
 (21) שם, פס"ג, (22) גור אריה, בראשית, כ"ה, י"א, (23) שם, שם, שם, (24) שם, שמות, כ"ח, כ"ב.
 (25) גבורות, פ"ג, (26) שם, שם, ועיין ספר „המפואר“ לשלמה מולכו י"א, ב': „חשיבות יעקב
 שיצא סכנו י"ב שבטים, י"ב הויות י"ב סולות...“ (27) שם פס"ב; כידוע ספירת „סלכות“
 כ"ראת, י"ם. ועיין בגור אריה על פס' שבת, טח שכוח שם (י"ד), הסהר"ל על „בארה
 של פריס“, (28) בראשית, ס"ט, כ"ו, (29) גבורות, פ"כ.

וַיִּמְשֶׁה הָיָה דָבֵק בַּמִּדָּה הָעֲלִיּוֹנָה הַזֹּאת (ב־אז"ר), וּמִפְּנֵי גֹדֶל הַמַּדְרִיגָה הַזֹּאת הָיָה טוֹעָה מִשֶּׁה בַּמִּדָּה זֹאת לִפְנֵי גֹדֶל הַהִשְׁגָּה בָּהּ⁽³⁰⁾...

וַיִּדְבֹר זֶה יָדוּעַ גַּם לַנְּבוֹנִים אִיךָ הָעֲבוּדָה זֹרָה יוֹצֵא מִן הַדִּין וּלְכַךְ עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֶגְלָה שֶׁל זֶה בִּלְאֵל שֶׁל כֶּסֶף גַּם עָשׂוּ עֶגְלָה שֶׁהָיָה פָּרָה כִּי שֵׁם מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט — "פָּרָה"⁽³¹⁾; כִּי הַשּׁוֹר מִשְׁמָאל⁽³²⁾ (בְּמִרְכָּבָה) 32; וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב אֵתִים יָחַד בְּכָל מִיּוֹם 33).

וְהָעוֹלָם יֵשׁ לוֹ שֵׁשׁ אוֹצְרוֹת, דִּהְיִינוּ: לַמַּעֲלָה, לַמַּטָּה וּלְדִ' רוּחוֹת וּמִשְׁמָם מִקְבֵּל הָעוֹלָם הַבְּרִכָּה מִן הַשֵּׁשׁ י"ו...⁽³⁴⁾; "וַיֵּשׁ בְּהַלֵּל הַגָּדוֹל כִּי"ו כִּי לַעוֹלָם חֲסִדוֹ", כִּי שֵׁם בֶּן דִּ' עוֹלָה מִסְפָּרוֹ כִּי"ו — הַמִּפְרָגִים וּמַחֲלָקִים לְכָל בְּרִיָּה מְזוּנוֹת... וּמִמֶּנּוּ הַפְּרָגָה שֶׁהָיָה קִיּוֹם הַנִּמְצָא⁽³⁵⁾.

וְבֹא וְרֹאֵה מַה שֶׁכּוֹתֵב שֵׁם הַמַּהֲרָ"ל עַל "אֲדוֹנִי — הָאֲדוֹנִים"⁽³⁶⁾ וּמִשְׁמָם בֹּאֵרָה לֵאמֹר כָּתֹב וְ"כֹאשֶׁר תִּרְאֶה הַמַּכְשָׁפִים שְׁפוּעֵלִים..."⁽³⁷⁾.

כִּי "הַטְהָרָה בֹּאֵה מִמְּקוֹם עֲלִיּוֹן נִסְתָּר, וְאֵלֶּי הַטּוֹמָאָה בֹּא מִמְּקוֹם חִיצוֹן..."⁽³⁸⁾; וְהֵן הַסּוּד "שֶׁאֵין בֵּית הַסְּתָרִים מִקְבֵּל טוֹמָאָה"⁽³⁹⁾ וְ"בְּהַמָּקָר הָעֵיקָר שֶׁלֹּא אֵינוֹ הָעֵצִים וְהַאֲבָנִים שֶׁהֵם טַפְלִים אֲצֵל עֵיקָר הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא הַמַּדְרִיגָה הַנִּבְדֶּלֶת שֶׁיֵּשׁ בְּמִקְדָּשׁ"⁽⁴⁰⁾. וְהָיָה יוֹד נִעְלָמָה שֶׁבְּהֵיכָל יוֹרָה עַל מַעֲלָה עֲלִיּוֹנָה נִסְתָּרָה שֶׁיֵּשׁ בְּהֵיכָל וְהִיא קֹדֶשׁ-קֹדְשִׁים⁽⁴¹⁾.

"וְאֵלֶּה עֲשֵׂרָה נִסִּים בְּמִקְדָּשׁ נִגְדַּע עֲשֵׂר סְפִירוֹת בְּלִימָה..."⁽⁴²⁾. וַיֵּשׁ בְּבִרְכַּת כְּהֻנִּים ס' אוֹתִיּוֹת וּג' פְּסוּקִים, כִּי הַתַּחֲלָה וַיִּסְדֵּךְ אֱלֹהֵי הַשֵּׁשִׁים הֵם שְׁלֹשָׁה וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם אִמָּת וּבְרֹר לְמִי שֶׁמִּבִּין דְּבָרֵי חֲכָמָה⁽⁴³⁾ וְ"כֵהֵן שֶׁלִּבְשׁ בְּגָדֵי כְהוֹנָה הוּא תַּפְאֶרֶת אֱלֹהִים"⁽⁴⁴⁾; "וְכֹאשֶׁר לְבִשָּׁה (אִסְתָּר) מַלְכוּת שׁוֹרָה עֲלֶיהָ רוּחַ"⁽⁴⁵⁾.

וּבְמִקְוֶה אֶחָד הַמַּהֲרָ"ל אוֹמֵר: "כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָמַרְנוּ הֵם כְּמוֹ טַפָּה מִן הַיָּם כִּי אִיךָ אֲפֻשֶׁר לְחַמּוֹרִים כְּמוֹנוֹ לַעֲמוּד בְּסוּד קְדוּשִׁים?... כִּי אִיךָ אֲפֻשֶׁר לִפְרֹשׁ הַכָּל בְּכַתְּבִי... וְאֵם הֵינִי בָאִים לְכַתּוֹב עַל הַמַּאמְרִים הָאֵלֶּה מִה שֶׁרָמְזוּ, לֹא הָיָה מִסְפִּיק הַזְמָן..."⁽⁴⁶⁾.

אִךְ "רְאוּי לְהִבִּין שֶׁהֵם דְּבָרִים גְּדוּלִּים וְהַכָּל שׁוֹרֵשׁ אֶחָד אִמָּת וְגִזְעֵי צִדֵּק יוֹצֵא מִפְּרִדָּה חֲכָמָה"⁽⁴⁷⁾.

וְאֵם תֵּאמַר אֵין אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי "נִיצוּצוֹת" שֶׁל הַקְּבִלָּה שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הַמַּהֲרָ"ל לְשֵׁם קְשׁוּטִי הַדְּרוֹשׁ וְהַהֲרָצָה, אֲבָל לֹא הָעֵמִיק בָּהֶם הַמַּהֲרָ"ל חֶקֶר בְּחִכְמָה זֶה, בֹּא וְרֹאֵה שְׁכָמָה מַעֲקָרֵי הַקְּבִלָּה מִקְבָּלִים כָּאֵן בְּרוּר רוּם וּבְרוּר עוֹמֵק. אֶחָד הַהִבְדִּלִּים הָעֵקְרִיִּים, שֶׁבִּין הַקְּבִלָּה וְהַפְּלוֹסוֹפִיָּה הֵם הַשְּׁמוֹת וְהַתַּאֲרִיכִים.

(30) שֵׁם, פֶּסֶק. 31) דְּהַ"ח, ג'; וְעֵינִי גְבוּרָה זִמְ"ג, 32) גְּבוּרָה פֶּסֶק, ג'; וְכִיתָר בְּרוּר, נִצְיָי פֶּסֶק; וְעֵינִי גוֹר אִרְיָה, שְׁמִית, כִּ"ח. מִיז שֶׁמִּבְּקָר שֵׁם אֶת הַרְאֵב"ע בְּעֵינֵי הַפִּיכָה, מִפְּנֵי הַשּׁוֹר עֵי תַּפְלָתוֹ שֶׁל יַחְזָקָא, לִפְנֵי חֲכָמִים; וְעֵינִי סִפְרָה הַמִּשְׁכּוּל, ז' 17. 33) אֹר חֲרֵשׁ, עִמ' י"ח; עֵינִי גְבוּרָה, פֶּסֶק. 34) אֹר חֲרֵשׁ, שֵׁם. 35) גְּבוּרָה פֶּסֶק, 36) שֵׁם, שֵׁם. 37) שֵׁם, פֶּסֶק; וְעֵינִי סִ"ג זֹת. 38) שֵׁם, פֶּסֶק. 39) נְתִיבוֹת, נְתִיב חֲתוּרָה, פִּיז, 40) גְּבוּרָה, פֶּסֶק. 41) אֹר חֲרֵשׁ, עִמ' נ"ב. 42) שֵׁם, שֵׁם; דְּהַ"ח, פִּיז מִי, עִ"ז בְּאִרְכּוֹת מִן הַמִּשְׁחָה שֶׁלָּה הַפִּילָה—סִדָּת, מַלְכוּת וְלַמַּעֲלָה בְּקִרְשׁ. 43) נִצְיָי, פִּיז. 44) אֹר חֲרֵשׁ עִמ' 26, 45) שֵׁם, 46) נִצְיָי, 47) תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, פֶּסֶק.

הפלוסופיא ראתה בהם כעין "הגשמה" ולכן מצאה להם פתרון שהם "מושאלים" מעולם התחתון, הגשמי אל מושכלות העולם העליון, הרוחני; והקבלה מהפכת כאן את הסדר ואומרת שכל ה"שמות" מקורם בעולם העליון, הרוחני ומשם ירדו יחד עם השתלשלות העולמות לעולם התחתון הגשמי⁴⁹; וכן מבאר המהר"ל "שהשמות אינם מושאלים"⁴⁹, כי "אין השמות באים על הגשמי רק על המופשט מן הגשמי"⁵⁰.

וכן ל"תארי-השם". הפלוסופיה אין לה כאן דרך אחרת לברוח מן ההגשמה, אלא דרך השלילה, לעשות את כל תארי-השם ל"תארים שליליים"⁵¹. אך לא זו הדרך של המקובלים; ויש לזה סבה פסיכולוגית עמוקה. "בגין דמשכו עליהו ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא"⁵², ולפי הקבלה התארים הם "כפי חלוף הבחינות בהצטרף אל פעולותיו כפי המקבלים".

ו"יקרא בשמות רבים ואמרו שהם עשר ספירות..."⁵³, והמהר"ל מבאר את ענין ה"תארים" שהם תארים בלתי נוספים ומוצא להם משל "כנצוץ השמש והשמש"⁵⁴ והוא מוצא לזה גם סמך פלוסופי של ר' חסדאי קרשקש בהשקפתו החדשה על התארים⁵⁵. אותו באור הקבלה ופירושה על ה"תארים" הוא מצד אחד קרוב ללבבות אלה המשתוקקים ל"אתקרבא לגבי מלכא", אולם מצד השני הקבלה מזהירה, שהכל רק כפי המקבלים "שהוא נמצא לנמצאים כפי המקבלים וכפי ענין הנמצאים בעצמם הם מקבלים כבודו י"ת"⁵⁶. וכן מבאר המהר"ל "דבר זה שאמר שנגלה בסנה על שם עמו אנכי בצרה, אין דבר זה מה שיקשה, כי הדברים הם כפי אשר נמצא לנו; ואל יהיה ספק כי המקבלים א"א להם לקבל עצם כבודו י"ת' — כי עצם כבודו אין מציאות שיכול לקבל אותו ולפיכך, המקבלים מקבלים לפי כוחם, לפי רחוק שלהם שהם רחוקים מן הש"י..."⁵⁷ ולפי כח המקבלים הם לא רק ה"תארים", אלא גם תגלויים במקומות זולתי מקומות, ובזמנים זולתי זמנים, כי יש מקומות מוכנים לגלוי השכינה ביותר במקום שמתהלך "קול ה' בהדר" בארץ יפה נוף, בעיר כלילת יופי, ובמקדש השם אשר בה, ובמקום אשר מתהלך "קול ה' בכח" — בהר סיני בראש זאזר ב"מדבר הגדול והגורא"⁵⁸ ו"בחרכות ירושלים"⁵⁹.

וכמו שאין כל המקומות בשה כך אין כל העתים והזמנים שוים כי יש "זמן מיוחד לשפע העליון", ויש עתים לברכה, שאין כל הזמנים בשוה"⁶⁰.

הכל כפי המקבל "כי הוא י"ת מצד עצמו אין לו מקום וגבול מקיף אותו"⁶¹. וכן נסח כבר את הדברים הללו ר' ליפמן מיהלתיזון: "הש"ת ממלא כל העולמות.

48) כך מסבירים כל המקובלים. 49) דה"ח, סי"ט, 50) שם, ע"ב, 51) עיין סו"ג, ח"א, ביהוד הפרקים נ"א-נ"ב, 52) זוהר, א' חיי שרה; ועיין סה שכותב המהר"ל נגד רבוי ההשתלשלות והמבניסים אמצעים בינו לבין עולמו (נצ"י, ס"ג) 53) דה"ח, קפ"ז; ועיין ספר הנצחון" ס"י כ"ב, 54) שם, שם, עמ' כ"ו ועיין בס' מעמי-המצות' לבעל הצפח צדק' איך ספתח אותו המשל ומבאר אותו באר היטב, שם ל"ד ב'; ע"ב א; קנ"ו, א' וכו'. 55) שם, שם; ע"ש מה שמשיב על בעל "נוה שלום", 56) גבורות, פ"ע; נצ"י, פ"ט, 57) שם, פכ"ג. וע"ש סה שמבאר המהר"ל, שהגלוי היה דוקא בסנה ולא באות אילן חשבו, לתוכיח שאין מקום מיוחד אל השכינה — והוא "את דכא ושאל רוח", 58) עיין גבורות פכ"ב, 59) נצ"י, פכ"ב; ועיין גבורות, פכ"ב; וע"ד חיופי עיין נצ"י, ס"ן, ע"ד "צפנת בת פנואל", 60) עיין גבורות, פכ"ג, 61) גבורות פ"ע.

ומ"מ יש מקומות שיתגלה יותר ממקומות אחרים כפי מתכונת כח המקבל וכפי רצון הש"י...⁶²).

וכן הוא ית' למעלה מן הזמן והכל, רק כפי כח המקבל ומתכונתו ומצב רוחו — ורצון הש"י...

ומתוך אותה ההשקפה היסודית שעם רוב הגלוי" יגדל ההעלם, וכרבות הגלוי" ירבה הסתים, מבקר המהר"ל את העפלת הפלוסופים, לעלות להגדרת ידיעת ה' שהיא לפי דעתו, בלתי מושגת לנו כלל וכלל בעצמותה ומהותה, כעצמותו ומהותו ית' שאין עצמותו שכל בסברת הפלוסופים⁶³ שאף השכל אינו אלא אחד הגלויים; ולכן בשביל המהר"ל אין הבורא ית' "שכל העולם", אלא "נשמת העולם", ועצמותו פשוטה בתכלית הפשיטות ואין ידיעתו, אלא (— שוב —) אחת מפעולותיו, אחד התארים החזלים על פעולותיו בלבד⁶⁴; והמהר"ל מדגיש כאן את כל הרחוק שבין הפלוסופיה והקבלה בענינים הללו, ומתוך אותו הרחוק מבקש לו פתרונים אחרים לשאלות-הדת שנתלבטה הפלוסופיה בתרצון וישובן, כמו שאלת הנסים ושאלת הידיעה והבחירה.

בשאלה זו האחרונה תופס המהר"ל בעצם את תירוצו האגנסוטי של הרמב"ם: כי לא מחשבותי מחשבותיכם, אלא שמתוך באורו של המהר"ל עולה, שלא תפס המהר"ל את דברי הרמב"ם בצורתם המצוצמת שנתן להם בהלכות תשובה⁶⁵ ואף לא בצורה שנתן לחם בשמונה פרקיו⁶⁶, שהרמב"ם עומד שם עוד תחת השפעת הפלוסופים מישדאל שקדמוהו כר"ס ור' בוזי אבן פקודה, שמדברים ע"ד הבדל כמותי של ידיעתנו, אלא המהר"ל תופס את הדברים מתוך הרחבת באורו ועומק חקירתו של הרמב"ם בספרו "המורה", שבו מגדיר הרמב"ם, עפ"י תורת ההכרה שלו, את ההבדל בין ידיעתו לידיעתנו כהבדל איכותי, כהבדל "במין המציאה", לפי שאין זה ידיעה ממין ידיעתנו שנקיש עליה. אבל הוא ענין נבדל...⁶⁷.

ומתוך אותה תורת ההכרה הנסיונית של הרמב"ם⁶⁸, שהמהר"ל מרבה להשתמש בה בכל מסקנותיה — גם בהגדרת גבולות השגת הנביא "שלא יכנסו בה דברים הנבדלים מן האדם הגשמי ואינו עמו במציאות"⁶⁹, וגם בחתימת תחומים לשכל, שהמהר"ל נוגע

62) ספר הנצחון סי' קכ"ד, וע"ש הפירוש על הפסוק: "סעונה אלהי-קדם" (דברים ל"ג, כ"ז); ועיין רמב"ם, ח' בית הכחירה, פ"ז; ספר היחוד לר"י בן אברהם בן וקארו הוצאת גראס, 63) דה"ת, ס"ט; לעומת זה סובר ר"ל פיהליוון שגם, נשמת האדם הוא שכלו, דעתו. עיין ספר הנצחון סי' קכ"ד: 64) שם, שם; ועיין בלקוטי-אמרים, ח"ב ספ"ט מ"ש: ואינו מסתוות שכל כלל...; ועיין טעמי המצות מ"ש דברי המהר"ל בשם, איש מלקים קדוש חר"י ליוא מפרג" וחותם; ומה מאד צדקו דבריו בזה (שם, נ"ח, א) וע"ש פכ"ט מה שמביא עוד מדברי המהר"ל עיין גבורות, הקדמה ב', וז"ל שלום, קבלה" ב. J. E.: כל הסתכלות עיונית גם זו של הדינמיקה הפנימית של טבע האלהים המתגלה היא רק הסתכלות סובייקטיבית מצד העלול ומתואר ע"י השגותיהם הבלתי מספיקות...⁶⁵ 65) הלכות תשובה, פ"ה; ועיין ספר הנצחון סי' ר', ר"א ור"א. 66) שמונה פרקים, ס"ח. 67) מו"נ, ח"א פליה, ח"ג פ"ר; וב"טעמי-המצוות" קובע שרעת המהר"ל כו"ד ע"ה היא דעת ר' מנחם מרקנטי ועיין מפרס רמונים, פ"א; ועיין קונטרס הידיעה והבחירה לד"ר וו. מישעל, לבוב חרע"א, 68) עיין מישעל, שם, 69) גבורות, הקדמה א'.

בה כמעט "בבכרת התבונה" (70). מתוך אותה תורת והכשרה דוקא הוא הורס ונותץ בנתיצה אחת את כל הבנינים, שבנו הפלוסופים כמו רמים בענינים הנבדלים, והוא מרחיק ללכת כאן אף מן הרמב"ם בהרימו את ידו על "שכל הפועל" שעוד ר' ליפמן מיהלתיזון בשעתו מרמו עליו אף בתפלתו (71) — אמנם לפי סברתו "במה שמגיע לנו במדה הצריכה לנו" (72) — המהר"ל מוצא שאין לשכל הפועל שום אחיזה לא בשכל, והעקר לא בתורתנו שבכתב ושבע"פ (73), ואחת דבר המהר"ל: "כמו שאין האדם מתחבר עם הנבדלים, כך לא יעמוד על עניניהם ועל מעשיהם אם לא יד' ה' עשתה זאת, שהודיע דרכיו למשה ואח"כ לנביאים מצד קבלתם ולא מצד שכלם ומהם קבלו החכמים והודיעו לנו במדרשים ובדבריהם דברים הנעלמים והכמוסים" (74) — וזהי הקבלה כשמה וכמהותה, ולאורה מהלך המהר"ל בכל "פרדס החכמה" השלו. ואף בדברים שהוא מפרש לכאורה בדרך פשט פשוט הוא מעיר: "אע"ג שנראים פשוטים יש לאלו דברים דרך נעלה ועמוק, לכן אל יהא קלים בעיני אדם ויעיין בהם ויעמיק בהם" (75).

אמנם לא פעם תמצא את המהר"ל מדבר כרציונליסטן גמור. כן הוא אומר על חמור של משה ומשיח, שאין ספק אצלו ש"בהמה היתה ובהמה אחת, כמו אחרת" (76), ושופרו של סיני שאמרו ר"ל שהוא קרן מ"אילו של יצחק", וכן עורו שנעשה ממנו אזור מתניו של אליהו וגידיו שישמשו נימין לכנורו של משיח, בן עשר נימין (77), הכל אצלו רק "דוגמא" (78).

"גינאי נהרא" שהתוכח עם ר' פנחס בן יאיר זהו המושכל מ"הענין שנמצא בחומר", כי זהו הנהר שחלקו רפב"י (79); וכן רציונליסטי הוא פרושו על "יתושו של טיטוס" ושריפת אפרו (80); וכן פרושו לשמיעת "קול צוחה של רומי" (81) ו"קול גלגל חכה המנסר ברקיע" (82); ואף "כותלי בית המדרש יוכיחו" לו בעומק השכל ובמיופשוט (83); ואף גם "הנביאים רואים דרך העולם הגשמי שהוא מלבוש נחשב" (84), "כי המראות הם רבים לנביא כאשר ראוי באותו זמן במציאות" (85), וידועה החבה היתירה שנודעת לו לשכל בכלל מאת המהר"ל (86), ו"קדושה שניה היא (אצלו) — התורה, התורה השכלית

(70) עיין שם, שם, 71) מובאה כשליה ח"א דפוס פארצ' הקצ"ו, עיין קויפסון, 78; ועיין שלום, E. J. 649, 72) עיין ספר "הנצחון" סי' כ"ב, מ"ג וס"ו קצ"ו, "האשכול" הוצאת קויפסון, ג' 17, ו' 22; "שענין הנבואה דיבוק השכל בשכל הפועל", 73) גבורות, שם; ועיין תפארת, סי' מ"ו; ועיין "ספר הישר" לר"ת שער ג', 74) גבורות, שם, 75) שם, פל"ו, 76) שם, פכ"ט. ועיין אברבנאל, "ישועות משיח", מעיין שלישי פ"א, שספרש כך סימרא זו, 77) עיין נצ"י, פל"ב (עיין ערכין, י"ג), 78) גבורות, שם, 79) שם, סי"א, 80) עיין נצ"י פ"ח, ובחנם תופס עליו צונץ בתולדות ר"ע סן הארומים פ"א שם לב לערי ראיה של משקל היתוש, כי המהר"ל שם לב לערות זו ומפרשה שם, ע"ש נצ"י, 81) עיין נצ"י, פ"ב; השוה "ישועות משיח" לאברבנאל, דפוס קעניגסברג, סי' א', 82) נצ"י פ"ד, 83) "כי לא היו אלה נסים במשש הנגלה", נתיבות, נתיב אהבת השם, פ"ב; ועיין פרושו על "מתא ואחוי לך בלועי דקרח" תפארת, פ"ח; ועיין פרושו על "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו דה"ח, סי' ח'; גבורות פ"ב, 84) דה"ח, ע"ו; ועיין תפארת פ"ח; גבורות הקדמה א', וב"י, 85) גור אריה, שמות, כ"ח, פ"ו; ועיין ת"י, הקדמה, ופ"א; גבורות הקדמה ג', פכ"ב, פכ"א פ"ו; ועיין ספר "הנצחון" סי' נ"ט, מ"ג, ח"ב, פל"ו; הרס"א, "תורת העולה" ח"א, פ"ד; "מקור החיים" על הראב"ע, פ' בהעלותך, 86) עיין הקדמה מאמרנו זה.

במה שהיא שכלית⁸⁷; ו"מצוות התורה ראויים מצד עצמם שהיו געשים בשכל"⁸⁸. אלא שהשכל שבתורה הוא לא רק שכל פשוט במובן הפשוט, אלא גם "שכל פשוט" במובן "שכל עליון"⁸⁹. ובה בתורה נגלה איפוא מהתדבקות העולמות⁹⁰ כמו שאמרו: "אורייתא סתים וגליא" וגם העולמות "סתים וגליא" — ואף עולמו הרוחני של המהר"ל הכל "סתים וגליא", ומשם הגון המיוחד של הרצאתו, ומשם השפעתו המיוחדת על הנסים.

העולם הנגלה הטבע מתדבק עם העולם שעל הטבע עולם הנסתר⁹¹, (מה שקראו המקובלים "עלמא דאתכסיא", ש"עולם התהתון, הוא עולם הטבע יש לו התדבקות בעולם הנבדל — ומשם הנסים באים"⁹²), וכמו שיש לעולם הטבע סדר מסודר, נוהג על פי טבעו, כך יש לנסים סדר ג"כ, "כי הנסים לעולם במה שיש לעולם קשור וחוור והתאחדות עם העולם הנבדל — ויש להם סדר מסודר"⁹³.

ויש שאותה ההתדבקות נעלמת, ויש שמתגלה רק ליחיד סגולה, או לעם סגולה, ויש שמתרומם לרגעים המסך המבדיל בין העולמות⁹⁴ ובתוך העולם הטבעי עצמו, בלי שדוד מערבת הטבע, טועם אדם מעין טעם "הכנסת אורחים" מעולם הנסתר, גדולה כקבלת פני השכינה" כשאתה מזדמן למקומות ידועים כלולים בהדרגה, או נוראים בחורבנם⁹⁵, או כשאתה "רואה לבנה בחדושה"⁹⁶.

ואפשר הוא בודאי כי יוכל להיות נמצא דבר אחד בשתי פנים, לאחד טבעי, ולאחד בלתי טבעי — הבלתי טבעי אינו תמידי, אך הוא לפי שעה, ומאחר שהיא לפי שעה, אפשר שהוא ג"כ לנמצא זה שהוא צריך לאותו דבר, ויש לו הכנה לזה, ונמצא לו דרך נסי, בלתי-טבעי — ולא לשאר הנמצאים"⁹⁷.

וכן אומר המהר"ל בענין האבנים בבית-אל שנעשו לאבן אחת: "בין שתאמר כי כך היה בפועל, שנעשו כל האבנים אבן אחת — ודבר זה אין פלא ואין ראוי להפליא ע"ז — ובין שנאמר שבעת המראה היו אבן אחד, כאשר עלה יעקב במעלתו, ואח"כ חזרו להיות כמבראשונה, כמו הרבה נסים..."⁹⁸

ברם גם בתוך ההנהגה הטבעית עצמה שופע האור העליון.

וכך גלי המסתורין נעים ורועדים תמיד באויר העולם התחתון, אלא שאין האדם מרגיש בהם, מרוב שכלו וחסרונו כאחת, והם מורגשים דוקא לבעלי-חיים, כאתונו של בלעם, והרואה את המלאך נצב בדרך⁹⁹, וככלבים הללו המרגישים כשמלאך המות

(87) תפארת, פ"ז. (88) נתיבות, נתיב התורה, פ"ד. (89) עיין דה"ת, פ"ט; נתיבות, נתיב התורה כמקומות שונים; נתיב הצניעות, פ"ג. (89) וכן שלום J. E. קבלה: "התורה היא הסדיום שבו נפגשים העולם העליון והתחתון". (90) והאריז"ל בסגנון המיוחד היה אומר: "העולם בצורת החותמת, סה ששוקע כזה, כולט כזה". (91) גבורות, הקדמה ב', (92) שם, שם. (93) גור ארית, פ', בראשית. (94) עיין לעיל, הערת 59. (95) עיין נתיבות, נתיב העבודה, פ"ג. (96) גבורות, הקדמה ב'; ועפ"ז מכאן המהר"ל שענין העשרת החסה ע"י יהושע אסתר שחיתה נראה כך לישראל. ואפשר שדבר זה נחזק לו לענין שבת ויום ראשון של הנוצרים, שאלה האחרונים בוכותיהם עם חפצי היהודים ע"ד יום השבת הנכון הסתמכו על מאורע זה של העשרת החסה כיום חסידים שממילא עבר חשבת ליום ראשון. ידבר זה הוא אחד הדברים שהתוכח עליהם ר' ליפמן מיתלחון כמבואר בספר "הנצחון". (97) גור ארית, בראשית, כ"ח, י"א. אולם סכל נס נשאר גם בטבע איזה רשם; עיין גבורות, שם. (98) דברים, כ"ב, כ"ז.

בעיר, וכשאלהו הנביא בעיר⁹⁹), וכן שאר חיות נכנסות בהרגשן לרשות ועוזעי גלי-
המסתורין בעולם, מה שלא נתן לאדם (לראות¹⁰⁰). כך מסביר המהר"ל כמה מדברי רז"ל.
כך קובע לו האדם בשכלו סדר וסדרים בעולמו של הקב"ה ותוחם לו בו תחומים
לעצמו, לנחיות תפיסתו, אולם בעצם הדברים הכל רשות אחת. ותא חזי איזה פרוש נתן
המהר"ל לאחר משלשת העקרים של ר' יוסף אלבו שהמהר"ל מקבלם ממנו, למרות
הבקורת שהוא מבקר במקום אחר¹⁰¹), והוא העיקר של "מציאות השם", מן העיקר הנה
פרשט המהר"ל את מלבושו הפלוסופי, ומלביש אותו "כתנת בד קדש" של הקבלה
לאמור: ה"אמונה השנית שהכל הוא ביד ה' ואין דבר חוץ ממנו וזהו אמונת
מציאות הש", כי בודאי הכל מודים במציאות השם, רק שלא יאמר שאינו הכל ח' ו
יוכל לצאת מרשותו לכך אמונת מציאות הש", שהוא הכל ואין דבר חוץ
ממנו י"ת¹⁰²); "כי הוא ית' כולל הכל" — על ענין זה חוזר המהר"ל בעשרות
מקומות בספריו עד שמבררו פעם ברור גמור: "ואל יעלה על הדעת, שהנמצאים הם
דבר זולתו, שאם היו נחשבים דבר זולתו, הוא ח' יחסר דבר שהנמצאים זולתו, אבל אין
הדבר כך, כי כל הנמצאים שבים אליו באמת מציאותו וכל
הנמצאים אפס זולתו"¹⁰³).

ומשום כך "במה שהוא ית' מצטרף לנמצאים, במה שהם עלולים... אין עליך לומר,
שמיחדים בזה העליונים, כ"א התחתונים... במה שהם תחתונים הם עלולים בעצמם
ולפיכך החבור האמתי שיש לסבה הראשונה, שהוא עלה באמת הוא בתחתונים בשהם
עלולים באמת"¹⁰⁴); ובמקום אחר מסביר זאת המהר"ל ככה: "התחלת הכל והשלמת הכל
שניהם כח כללי יש בהם, זה מצד ההתחלה שהוא התחלה אל הכל וזה מצד
ההשלמה שהוא משלים הכל"¹⁰⁵), ו"במה שהארץ היא השלמת הכל משלמת המציאות
ובשביל כך יש בתחתונים מקום ראוי לחבור הנה¹⁰⁶)... כי השכינה בתחתונים משום
שהתחתונים השלמה"¹⁰⁷). "כי דברים אשר נדחים למטה הם מבקשים להתעלות
יותר"¹⁰⁸). כי "העולם" — אומר המהר"ל — "נברא לא להודיע כח מעשיו ולא להשפיע
הטוב לזולתו (כמו שרגילים להתחיל את הרצאותיהם הרבה מקובלים אחרים)¹⁰⁹ —
כי העולם נברא לעצמו, כי אע"ג שחעוה"ז הוא עלול ואין העלול במדריגת
העלה, מ"מ יש כאן תוספת מעלה על העלה... כך יש אל הש"י מן הנמצאים... מה שדעא
ית' מתואר בשלימות הנמצאים"¹¹⁰). — "מלא כל הארץ כבודו, ר"ל מלא כל הארץ הוא
כבודו ולכבודו נבראו"¹¹¹) — כך אתה מוצא את המהר"ל מטייל בפרדס הקבלה בסגנון
ההילוך הפלוסופי, כסברתם ש"אע"ג שדברו רז"ל דבריו נעלמים, מ"מ הדברים הנעלמים
יש להם הבנה"; וכן הוא משתדל, "להראות לאנשים עורי-לב אשר שמים דברים, אשר
הם כבשונו של עולם לדברי תורה אין בהם ממש" כי "אם תחפש דברי חכמים
כמטמוניות, או תמצא אוצר כל כלי חמדה"¹¹²); ויש שדעא מגלה אפילו סודות שכסם
הרמב"ן ז"ל, המקובל האלהי אשר אליו לבד נגלו תעלומות חכמה וסודי התורה"¹¹³).

(99) כ"ס, ס', ע"ב, (100) עיין באר חגולה, באר ח', צ"ו; נצ"י, פכ"ו, (101) עיין הקדמה
סאמרנו זה. (102) גבורות, פכ"ו, (103) גבורות, פכ"ס, (104) שם, שם, (105) שם, ע"י, (106) שם, שם.
(107) שם, שם, (108) גור אריה, ויקרא, כ' י"ג, (109) ועיין דהיה, ע"ד, עמ' א', (110) באר חגולה,
באר ר', עמ' כ"ג, ועיין דהיה, ע"ו א', (111) דהיה, ס"ג עמ' א', ועיין גבורות, פכ"ס, (112) גור
אריה, בראשית, כ"ח, ו"א, (113) כך מדבר החת"ר על הרמב"ן, באר חגולה, באר כ', עמ' כ"ח.

והוא מגלם לפניך עפ"י חקירה בכחות-הנפש ומתפאר: ומהרמב"ן רמז פי' זה בדרך סוד גדול, והנה נגלה לפניך דברים כאלו¹¹⁴, כי כשם שהוא מחפש בדברי חכמים למצא בהם "הדברים הנעלמים", כך הוא שואף למצא באלה "הדברים הנעלמים" את הדברים הנגלים "שיש להם הכנה", ולהסבירם הסברה פלסופית, והוא פושט את הקבלה מצורת "תכלית ההעלם" שהיתה לה אצל הרמב"ן ומלבישה צורת "גלויי-התבונה" שעשו לה בקבלה העיונית הספרדית.

את רובי דעותיו העיוניות בקבלה שואב המהר"ל מספרי-קבלה הקלסיים, והיותר שיטתיים, כגון מספר האנונימי "מערכת האלהות" ומספרי ר"מ אבן גבאי "עבודת הקדש" או "מראות אלהים"¹¹⁵. פעמים אחדות הוא מביא אמנם את "הזוהר" בשמו¹¹⁶, אבל עפ"י רוב הוא נוהג בו מנהג שאר ספרים ומחברים, שמביא את דבריהם בלי להזכיר את שמם. מלבד אלה נכרת אצל המהר"ל השפעתו של המקובל ר' יצחק אבן לטיף, הן בדבריו על "הראשית"¹¹⁷, שמזכירה לנו את "הנברא ראשון" של אבן לטיף והן במה שהוא מתעלם מן "הגלגולים"¹¹⁸, כמו שלא שמיע ליה או לא סבירא ליה "סוד — הצמצום" ו"עולם התקון"; יודע הוא רק תקן אחד ש"כל המצוות שהם בתורה, הם להשלים תקון האדם, עד שהאדם הוא בטוב"¹¹⁹ (ותקן זה כבר נסחו הרמב"ם); ו"כל דבר שהתחלתו טוב, וצה יש לו תקנה, להחזיר אותו למעלתו הראשונה"¹²⁰, ואעפ"י שגם הוא מפנה מקום רחב מאד לענין ה"גאולה האחרונה" ומקדיש לה ספר מיוחד המלא על כל גדותיו "סודות הקבלה"¹²¹, אין הוא מוסר את מפתח הגאולה לידי "עושי-התקונים" אלא משאירו בידי הקב"ה¹²², בידי צור ישראל וגואלו; ואם אסור לפי דעתו לדחוק את הקץ אפילו ע"י תפלה¹²³, אין ממילא מקום לכל ה"תקונים" אשר בעזרתם אפשר לקרב ולמהר ולהחיש את הגאולה, ובכלל אין אתה מוצא אצל המהר"ל שום נטיה לסגפנות. אמנם "כאשר בנ"א עושים תשובה וחוזרים אל התחלתם, העולם ג"כ חוזר להתחלתו, לתקן כל קלקול שהוא בעולם"¹²⁴, אבל ענין התשובה, שהוא שב אל הש"י ומסלק עצמו מן החטא¹²⁵; וכש"בעל תשובה חוזר בתשובה ונבדל מן היצה"ר ויוצא בזה לחירות — כי בעל החטא משועבד למלך זקן וכסיל — ודבר זה גאולה, לפיכך מקרב הגאולה..."¹²⁶ ועקר התשובה, "מה שהוא שב אל הש"י בכל לבו ובכל נפשו ודבר זה הוא סדר העולם, שהעולם הזה שב אל הש"י, ואין לו קיום מצד עצמו, רק שב אל הש"י שממנו הוא נמצא ואליה שבי הנמצאים — וזהו הקיום שלהם"¹²⁷; ואין המהר"ל אוהב את אלה הפורשים לקרן זווית ונוהגים סלסול בעצמם על המדה המקובלת עפ"י התורה, ו"מי שנדר כאלו

114) עיין גבורות פכ"א, לענין "זכירה", וראיה, וכן סג"ה סודו של הרמב"ן בנוגע ל"סשפ"ט אלהי תאריך". 115) דהיינו הך. 116) עיין חקדמת מאמרנו זה. 117) עיין נצ"י פ"ג; פרק "ישראל" שבמאמרנו זה, בתחלה. 118) עיין שלום E. J. 635. מאמין הוא רק במגלגול האמיתי. של ר' דוד בן אברהם הלבן הכותב: "ומשתלשלים הדברים עד שבאים לגשמים וליסודות ולסורכבים, וחוזרים חלילה ומתגלגלים, וזהו סוד הגלגול האמיתי". מסורת חברית, הוצאת מוקצי נרדמים תרצ"ז, עמ' ל"ז. 119) נתיבות נתיב החור, פ"ז. 120) גבורות, פ"ח. 121) ח"ח ספר "נצח ישראל". 122) עיין פרק "גלות ונאולה" במאמרנו זה. 123) ע"ש, והעקר אצלו כ"א האמונה. עיין נתיבות, נתיב האמונה, פ"א: "וכאשר יש לישראל אמונה, אין ראוי שיהיה בגלות, גולים במקום למקום ע"ש. 124) נתיבות, נתיב התשובה, פ"ב. 125) שם, שם, שם. 126) שם, שם, שם. 127) שם, שם, שם, שם, ועיין לעיל חזרת 18 מ"ש מ"ס, מסורת חברית".

וְעֵיקַר הַתּוֹרָה כְּאִשֶּׁר הָאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וַיֵּשׁ לוֹ כֹּל טוֹב" (130),

ואם רוצה אתה לעמוד על יחסו של המהר"ל אל העולם הזה מתוך פסוק אחד כולל ומקיף הרי אתה מוצא בפסקא דלקמן: "שהעולם אינו נחשב דבר, זה אינו כבוד שמים" (137).

וכן רחוק הוא המהר"ל מכל אותה העצבות והפחד המתלכים בהרבה מספרי הקבלה והמוסר—שנכתבו ברוח קבלת האר"י. ע"ד המשנה: „ואל תתיאש מן הפורענות“ הוא כותב: ואמר „אל תתיאש מן הפורענות“ ולא אמר שידאג מן הפורענות, כי דבר זה מדה מגונה מי שהוא דואג מן הפורענות“⁽¹³⁸⁾, אדרבה השמחה במעונו: „מדת הנהגה מיגיע כפו שחצא שמתח ונהגה“⁽¹³⁹⁾; וזה שחוק והשמחה מצד עצמו טוב שהוא מורה על השלימות“⁽¹⁴⁰⁾ כי „כל הויה שלימה היא שמחה“⁽¹⁴¹⁾, ויודע הוא את השמחה עד בסויה החסידי ו„סוד הרקודים“: „כאשר האדם מרקד יש בו השמחה יותר כי הנפש בשלימות כחה ואז נמצא השמחה, כי „במחול הנפש גובר והגוף נמשך אחריו“⁽¹⁴²⁾; ויודע הוא גם את ההנאה העדינה, האצילה האסתתית: „שהעין הוא נהנה כאשר יראה ויביט דברים נאים וצורות משובחות שהם נאים לעין“⁽¹⁴³⁾, ובכלל „מי שיש עליו רוח“ק אין מחשיב העולם כ"כ בשפלות“^(143a), וכך פוסע המהר"ל על גבי כל „היראה“ ו„הסגוף“ של קבלת תלמידי האר"י שמופיעים אחריו ופותח את שערי האהבה הגדולה של תקופת החסידות. אמנם מוצא הוא, ש„עקר האהבה והיראה יש להם שורש אחד“⁽¹⁴⁴⁾, אבל לעומת זה הוא מעלה בחקירתו העמוקה בחכמת-הנפש כי ה„יר“ש אף כי

(128) נתיבות, נתיב השלום פ"ב, (129) עיין פ"ק, גלות וגאולה" מאמרנו זה ; ועיין ,גור אריה" בראשית, ס"ח, ו"י. (130) נתיבות, נתיב התורה, פ"ב, (131) נתיבות, נתיב התורה, פ"ג, (132) שם, נתיב אהבת השם, פ"א. (133) שם, שם, שם, (134) שם, נתיב העבודה, פ"ד, (135) עיין דרוש על התורה, (136) דה"ח, כ"א ע"א ; ועיין על העבודה והמלאכה, גבורות, פ"ג ; ודה"ח, פ"ב, שם, ס' ע"א, ע"ו ע"א ; ת"י פ"א. ועל בעלי המלאכה שחיו כפרג כוסן חמור"ל עיין לעיל פ"א בתחלה. (137) איר חדש. (138) דה"ח, י"ט, ע"א. ובמקום אחר (דה"ח פ"ג) הוא אומר : "הפגע לסי הרגע". (139) אור חדש, כ"א ע"א, כ"י. (140) באר הגולה, באר ד"י. (141) גבורות, פ"ג, (142) באר הגולה, באר ד"י, ע"א, ג"ו. (143) עיין "גור אריה", שמות ו"ח, י"ד. (143*) אור חדש. (144) דה"ח, פ"ו ע"א, א"י.

הוא זוכה למדריגה עליונה, אין לו עוה"ז, דהיינו עוה"ז כפי מה שהוא, ועצם עוה"ב כפי מה שהוא, מפני, שאין מעלת יר"ש שהוא שלם לעצמו" (145) וכבר אמרנו "שכל הויה שלמה הוא שמחה"; והלא "בלשון קורת רוח גלה התנא כל ענין עוה"ב" (146). ולכן "אין דבקות רק מכח אהבה" (147).

וכן נדון אצל המהר"ל כל העולם בטוב: "ואין חסרון בסדר הכלל... (148); ה"נבראים נבראו לפי שיש בהם הטוב — שכל מין ומין יש בו מן הטוב" (149); ואלה הן "ג' מעלות האדם: טוב לעצמו, טוב להש"י, טוב לזולתו"; יכן "אין הלול במה שימצא אדם שלימות בעצמו, כמו חכם, גבור ועשיר, שכל אלו שלימות אינו יוצא לזולתו — וזהו ההלול והתפארת-שיהיה שלימות יוצא לזולתו הוא עקר השלימות" (150). יותר על כן: המהר"ל מוצא ש"גם הרעה באה ממדת הטוב" (151), או כמו שאמרו בחסידות, ש"הרע נעשה כסא לטוב"; ו"אף אם נמצא בעולם הרע, יהיה בסוף מסולק. עד שיהיה הטוב נמצא ולא הרע" (152). ומה נמתקו דבריו ע"ד תכלית האדם: "האדם נברא על ענין זה, כאשר בא לידו דבר כזה לעשות טובה לאחד, אל ישתוק מזה שלא להוציא אל הפעל דבר זה" (153), כי "דבר זה שאהב הבריות הוא אהבת הש"י ג"כ, כי מי שאהב את אחד, אהב את כל מעשה ידיו אשר עשה ופעל; ואם הוא שונא הבריות א"א, שיאהב את הש"י אשר בראם" (154), מכיון שמי "ששונא הבריות כאילו דוחה כל העולם" (154); ואותה אהבת הבריות מגיע אצל המהר"ל עד כדי כך, שכשהוא אומר על ברכת ו"למלשינים" שאינה בכלל י"ח ברכות הוא מסביר "ואע"ג כי אבוד הרשעים הוא טוב לעולם, מ"מ אין זה חיים" (ואינה בכלל) (155). וגם "העולם דבק בו ית' מצד החסד ולא מצד המשפט"; ו"מעלת החסד שהוא יסוד העולם ויסוד כסא כבודו" (156), ולכן אעפ"י ש"הראש הוא עקר המציאות" (157), ה"ראש שהוא השכל" (158), ו"עקר האדם הוא השכל", "המשכילים, מפני שהם משכילים את הרבים הם המציאות והעולם תלוי בהם" (160) ואין קץ לזכויות וחובות שהמהר"ל מעניק ומעמיס על התלמיד חכם (161), שהוא לו התורה

(145) אור חדש, כ"א ע"ב, ב'; ועיין ע"ז, ג' בית מדרש, ל"ט ה"ל, ל"ק חכר, י"ב ע"ב, שבכ"ל סצטס הרבה את דברי מהר"ל מצאג. (147) נתיבות, נתיב התיבה, פ"ג, (148) גבורות, פס"ר, (149) רח"ה, י"א ע"ב, א"י, (150) גבורות, פס"ר, (151) רח"ה, ע"ד ע"ב, א"י; ועיין לעיל פ"ו מ"ש מהר"ל ע"י היצירה, (152) שם שם, זה לפי דעת, חסידות האלהות, שאין לרע סציאות ריאליות, (153) אור חדש, ע"ב, פ"ב, (154) נתיבות, נתיב אהבת רע, פ"א, והצדיק ר' נפתלי מרופשיץ חיה אומר: אפילו על רשעים גמורים, מכיון שהם נקראים בני-אדם, אסור לדבר ע"יהם רעות, וסי שדבר עליהם סצער לשכינה וסוגם פגומה גרועה שאי אפשר לתקנה. (154) שם פ"ג, (155) נתיבות, נתיב העבודה, פ"ז; ועיין על ברכה זו באר הגולה, סוף באר, ו', (156) נתיבות, נתיב גס"ת, פ"ג, (157) או"ח, ע"ב, כ"ב, (158) גבורות, פס"ר, (159) שם, שם, (160) נתיבות, נתיב התורה פ"ח, (161) עיין שם, שם, פס"ר, ח' פ', י', י"א, י"ב י"ג וי"ח; רח"ה, כ"י ע"ב, כ"א ע"ב, א"י, ס"ו ע"ב, ב', פ"ד ע"ב, א"י, ובי, צ"ד ע"ב, א"י, וב, ק' ע"ב, א"י; תפארת, הקדמה, וכבר מהר"ל נגע כאן באותה השאלה שנגעו בה ספרי צדיקים, כפירושם ל"מינו דומה סי ששונה פיקו מצא פעמים לס, ששונה מצא פעמים ואחר, כלומר וזכר את, יחידו של עולם" לאסור: כי כאשר באים לספור תורה באהבתם אל התורה אין בספור שלהם האהבה אל הש"י במה שנתן התורה... כי אין האהבה לשנים" (תפארת הקדמה), כדברי הפוסקים: "אין אוהב אלא אחד".

עצמה¹⁶²). — עכ"ז לרוה"ק זוכה אצלו האדם דוקא ע"י "שלימות הלב" (163); והצדיק לכל מדרגותיו החלוקות, עד אותה מדריגת "הצדיק בארץ אשר כל מעשיו הולכים אל השלימות אף אם לא כוון"¹⁶⁴ תופס אצלו מקום, אם לא יותר חשוב, אז יותר פנימי מן הת"ח. ודוגמתם אתה מוצא בהיחס של תורה ותפלה, ש"התורה היא ממקור העליון, והתפלה היא עצמה המקור הפנימי המגיע עד המקור הברכה העליונה¹⁶⁵; ואף אותה הענוה העמוקה, שגדולי החסידות וצדיקיה היו שואפים להגיע אליה כאל רום המעלות של החסידות, אתה מוצא כבר אצל המהר"ל באמרו: "כל אשר אין לו דבר מצד עצמו הוא מוכן לקבל מן הש"י"¹⁶⁶, ואין זאת, אלא הצוסתא הראשונה של דברי ר' בונם מפשיסחא על הענוה, שהכניסם לתוך פסוק מן התורה: "והאיש אשר נמצא הגביע בידו (לא להשפיע אלא לקבל), הוא יהיה לי עבד"¹⁶⁷ (זה הוא עובד ה' האמתי). ובכלל משוכללת אצל המהר"ל כל תמונת "הצדיק" אשר תופיע אח"כ בספרות החסידות^{167*}.

המהר"ל משתמש אמנם גם הוא בדרושי אותיות¹⁶⁸ וגמטריאות¹⁶⁹, ועל הכל בדרושי-המספרים וסמליהם¹⁷⁰, אבל "הכל נמצא פאור" (171) הבאור השכלי, את סמלי-המספרים וסודותיהם שואב המהר"ל עפ"י רוב ממקור נאמן של ה"חכם-המסתורין השכלתני"¹⁷², ר' אברהם אבן עזרא, ואעפ"י שהמהר"ל שולל ממנו הידיעה ב"דברי-חכמה"¹⁷³, כלומר "חכמת הקבלה"; והוא לומר ומביא הרבה ממנו גם בחכמת הנפש¹⁷⁴, שהמהר"ל מעמיק בה חקר; ומאותה החקירה בחכמת הנפש ובעמקי-סודותיה היא עולה ומעלה אותנו שוב לסוד "זיו ותאר וקומה" של האדם¹⁷⁵ אשר הוא לו "האחד בתחתונים כדוגמת האחד בעליונים"¹⁷⁶, כי האדם הוא נקודת הליכוד והרכוז של כל מדרגות השתלשלות העולמות, שכלן עולות ויורדות בו; ו"מלכות האדם היא, שהוא מוליך שלימות אל כל התחתונים... ומוליך שלימות אל הכל, כמו המלך שהוא משלים אל הכל"¹⁷⁷, כי "האדם נברא מן האדמה", אך, "כאשר יש דעת באדם, מתעלה האדם ממדריגה הגשמית אל המדריגה הנבדלת — אל המדריגה האלהית"¹⁷⁸; ובכן "האדם ומעשה האדם הוא מכלל ציור העולם... שיש כאן ציור בעולם, לפי ענין האדם נרשם בעולם — וזהו הספר שנכתב בו הכל"¹⁷⁹ וכן נאמר בקבלה: "האדם דיוקנא דכל דיוקנין".

162) נתיבות, נתיב התורה, פ"ח. 163) שם, נתיב החסימות, פ"ג; עיין דה"ח, פ"ו עמ' ב'. 164) נבורות, פ"ו. 165) נתיבות, נתיב החסימות, פ"ב. 166) שם, נתיב חזיונות, פ"א. 167) בראשית ס"ד, י"ו. 167*) עיין ע"ז נבורות, פס"ג; תפארת, פ"ו, סכ"ב ופס"ב; דה"ח, ג' עמ' ב', ט"ז עמ' א'; נתיבות, נתיב אהביו חשם, פ"א; נתיב הצרק פ"א, פ"ב ופ"ג; נתיב זריות, פ"א, באר הגולה באר די עמ' ב', 39-40; ועיין ביחוד על תפקידי הצדיק, גור אריה, בראשית, כ"ח, י" (168) עיין ביחוד נבורות, פ"א; נצ"י פ"א ופ"ו; דה"ח, נ"א עמ' א'; אורחש עמ' י"ב; באר הגולה באר ב' עמ' 68, ושוב מזכיר לנו המהר"ל כזה את ר"ם ריקנטי, הסובר שכצורות האותיות העבריות, נרמזים סודות גדולות¹⁶⁹ עיין גור אריה, בראשית, פ"ה, כ"ג; נתיבות, נתיב גמ"ח, פ"ב; אור חדש עמ' סו וצ"ח. 170) עיין נבורות פ"ג, ח', י"ב, כ"ג, ל"א; תפארת, פ"א, ב', י"ח; נצ"י פ"ב וכו'; דה"ח, פ"ב וק"ט. 171) מלשוננו של המהר"ל בנתיבות, נתיב התורה, פ"ג, 172) עיין שלום, J. E. 634. 173) עיין תפארת, פכ"ד. 174) עיין נבורות, ספליח ופליט. 175) בנוגע ל"זיו" עיין דה"ח, ע' וכן ל"קומה" שם, ע'—עא, ושם, ט"ז עמ' א', ובנוגע ל"תואר" עיין ביחוד נבורות, פס"ו. 176) עין נבורות, סכ"ה, ועיין שם פ"ד. 177) תפארת, פ"ד; ועיין דה"ח, צ"ג, ע"ב. 178) נתיבות, נתיב התורה, פ"ד. 179) דה"ח, ס"ב, א'.

ומלבד אותו הספר — האדם, שנכתב בו הכל, לפי השקפת המהר"ל, יש עוד ספר חשוב שנכתב בו הכל ואף עניני-האדם בכל, זהו ה"מזל", שכן מאמין המהר"ל ב"מזל" (180) ורואה בו את המכשיר של ההתגה הטבעית (וגם בזה מהלך המהר"ל בעקבות הראב"ע) (180*); אולם יש שיכול האדם להתחמק מתחת יד מזלו לעתים ידועות. "כי העולם הזה נהוג על ידי העליונים והכישפים מבטלים אשר נגזר מצבא עליונים" (181), ובשביל כך יקרא המבטל גזירת עליונים אף ע"י שם כלשון כשפים, ר"ל שנראה לאדם שהוא כשוף, אבל אינו כשוף" (182). אלא מה? צורה ידועה של תפלה. וידוע כי יש כחות מושלים על דברים פרטיים, מה שהוא בחלקם... הכחות הפרטיים אין בידם, אלא דבר אחד פרטי, כמו שהוא פרטי, כמו שתאמר, מיכאל ממונה על המים... (183); וכמו שיש כחות מושלים על דברים פרטיים מעצם הבריאה, כמו המלאכים הממונים על דברים שונים, כך ישנם "הרוחות והשדים והם אינם עצם הבריאה, אבל הם נמשכים לבריאה וטפלים אצל הבריאה — וכדברים הגשמיים כמו התולעים..." (184). וגם ה"כחות האלו הם מחולקים מתחלפים, שאין זה כזה, כמו שידוע למבינים" (185). ובכן מקיים המהר"ל את קיומן של המזיקין: "ואיך לא יאמין האדם במזמור 'ישב בסתר עליון' ששם נזכר בפירוש, שצריך האדם 'שמירה מן המזיקין' (186); והמהר"ל סבור, ש"דבר זה חכמה גדולה ללמד האדם שיהיה ניצול מן המזיקין", אלא שמגביל ומצמצם את הדבר הזה להצלה גרידא "אבל ח"ו שיהיו פועלים בזה רק להגן ולהציל" (187), ובכלל "לא נקרא כשפים רק מי שעושה פעולות זרות בעולם לגדל ולהצמיח או להפסיד" (188), לא כן המציל א"ע מן המזיקין או גם מי שיודע ללחוש ולוחש "להגיד לו דבר, או להראות לו דבר ואין כאן פעל יוצא ממנהגו של עולם, אין זה כשפים רק כי השד יש לו חבור אליו בלי היזק" (189); והמהר"ל מוסר לנו ג"כ את אופן אותו החבור: "ופעל זה היו עושים ע"י השבעה שהיו משיבין וגוזרין עליהם בשם ה' / כמו מי שמשביע העד בשם, שיגיד לו דבר" (190); וכמו כן אפשר ומותר להשביע את המלאך כי "כמה פעמים המלאך נשלח בעולם לכמה דברים, ולפיכך אף משביע אותו להגיד לו דבר, זה אין אסור" (191). מה שאסור הוא רק לשאול באוב או ידעוני "כי אין המת נשלח להגיד דברים בעולם רק הוא מסולק מן העולם" (192).

(180) "העולם מסודר תחת הסול" (דה"ח, פ"ב ע"א); "לכן גזירת שמים לפי חסול" (גבורות פ"ב); "לפי אותו שעה ואותו מזל (של שעת הלידה) נמשכים כל עניני-האדם" (שם, שם), ועיין שם פ"ד; דה"ח, פ"ב ע"א, א', צ"ד ע"א, א'; נתיבות, נתיב הצדקה, פ"ג, וכו', (180*) ובס' חסידים (פח"ס) נאמר: "לכל אדם יש מזל ברקיע" ועיין ב"חכמת הנפש" לר"א סג"ר, ו"ו, ב', התוה"ח א, 127, 181) באר הגולה, באר, ב' ע"א, כ"א; ועיין גבורות, פ"א, ועיין ר"ב ג', "שליחות" ו', ב' י"ד; ועיין "סאנאט-שריפ" שנה 52 ע"א, 691, מה שצביא גוטמן כענין זה מן הרשב"א. (182) באר הגולה שם, שם. (183) גבורות, פ"א, וגם זה הוא ברוחו של ר"ם ריקנטון, עיין גו, סן, התוה"ח, ח"ב 199. (184) באר הגולה, שם, ע"ב ב"ב, (185) שם, שם, ע"ב כ"ג, (186) שם שם ע"ב, כ"ב, ועיין ס' חסידים ס' תס"ג שמביא ע"ז ראיה מספוק בתהלים (ע"ה, פ"ט): ישלח בהם וכו'. (187) באר הגולה שם, שם, (188) שם, ע"ב, כ"ג. (189) שם, שם, שם, ועיין רוקח ס' רכ"א. (190) שם, שם, שם, ועיין ס' "חאמונות" ר' י"ט, פ"ו; תוס' על התורה, בראשית, כ"ה, ו', (191) שם ושם עכ"ז מתנגד המהר"ל לאמירת, מכניסי-רחמים, עיין נתיבות, נתיב העבודה פ"ט (192) שם, שם, שם, חשות ס' חסידים ס' רל"ו.

[אנדרתחכמה]

[אנדרתחכמה]

וכן "אילו היה הדבר הזה להביא עושר, או גבורה, או להפסיד דבר וכיוצא בזה, היה זה פעל זר להביא דבר שלא בדרך הטבע (מה שאסור), אבל דבר זה להגיד לדבר-לא יפול בענין הזה שם כשפים ומש"כ כאשר הן ע"י לחש, שכל לחש הוא ע"י שמות דבר זה אינו כלל דבר יוצא מן מנהגו של עולם" (193) ולכן מה שעסקו בספר יצירה "ואברי להו עגלא תלתא" (194) הוא מותר לגמרי כי "הזכרת השמות שבספר יצירה הוא כמו שאר תפלות, בשביל שהוא קורא "הש"י מבטל הגזירה שנגזר עליו, ודבר מקובל לחכמי ישראל" (195), כי "הש"י אליו הכל, וכל חלופי המציאות וחלופי הכחות הכל של" (196).

ואחרי הדברים האלה היש פלא בדבר ש"מיחסים לו למהר"ל "פסקי בטחונות", צרופי פסוקים שקבל מזקנו, כנראה ר' יהודה ליוואי הזקן "איש הרזים", צרופים המסוגלים לבטל כל גזירות קשות" (197).

היש פלא בדבר שיחסו לו יצירת "גולם" (198), אם הוא רואה בבריאת "עגלא תלתא" ע"י השמות שבספר יצירה, דבר שאינו יוצא מן מנהג העולם כלל? היש פלא בדבר שמיחסת לו האגדה העברת ארמון של שר גדול אותו ואת אוצרותיו לתוך כתלי-ביתו (199), אם כשתאמר, כי כך היה בפעל שנעשו כל האבנים אבן אחד, דבר זה אין פלא ואין ראוי להפליא על זה" (200).

והיש פלא שהקיסר רודולפוס השני, העוסק בסודות האלכימיה ושאר רוזי-האקולטיזם מתענין להכיר את המהר"ל? (201).

[אנדרתחכמה]

ח. הראיון אצל הקיסר

כך יושב לו המהר"ל בפרג "בבית מדרשו הגדול" על התורה והעבודה ועוסק גם בדיעת "סדר-המצאים", כמו מתמטיקה⁽¹⁾, חכמת הטבע⁽²⁾, גיאוגרפיה⁽³⁾ ותכונה⁽⁴⁾.

(193) שם, שז, עמ' כ"ד ובס', מסורת הברית לרדב"א הלכן נאמר: "כל האותיות הם כחות רוחניות פועלים בעליונים ובתחתונים כפי כחם וסלכותם אשר נתן להם" (הוצאת סקיציר נרדמים, עמ' ל"ה); ובך תימצאים את ענין האותיות ופעולתן גם הפשטנים אח"כ, וכן כותב ר' גדליה ברי אברהם מאששמרדס בספרו "אמונת ישראל": "ואותיות קדושות... דכל פעם משזכיר אות מאותיות הקידש וכ"ש אלה א: מאמר לה"ק ובפרט בחורה או בת פלה או מחבל פיו יתהוו צורות קדושות ומזעזער עולמות עליונות..." (שם, דפוס ווילא תרס"ד, עמ' כ"ז) ועיין לעיל הערה 168.

(194) סנהדרין ס"ה ב', (195) באר הגולה, שם, עמ' כ"ב. ע"ש ע"ד השם ע"ב ומ"ב, (196) דה"ת, ק"ט (197) עיין, מגילת יוחסין, פערעליש, דפוס בולגריא, רשימת ספרי המהר"ל, (198) עיין להלן, פרק, האגדות" (199) ע"ש, (200) גור אריה, בראשית, כ"ח, י"א, (201) עיין פרק הבא.

(1) עיין ביחוד באר הגולה, באר ו', (2) עיין שם, באר ד', ובאר ה'; חסארת פ"ב; נתיבות, נתיב התורה, פ"ד; ועיין לקטן פ"א, משלי הצמחים; ועיין, גור אריה, בראשית, א', כ"ה; ועיין יושבק, 38, מה שכותב בנוגע לבקיות המהר"ל בפיוקת. (3) עיין באר הגולה, באר ו', (4) עיין שם, שם; ועיין נתיבות, נתיב התורה, פ"ד, מה שמביא על תכונה החדשה שכנראה מתכוין בה לשימת קוארניקום ועיין מה שכותב על חכמתו בתכונה תלמידו, ר' דוד גאנו בספרו, נחמד ונעים, בהקדמת,